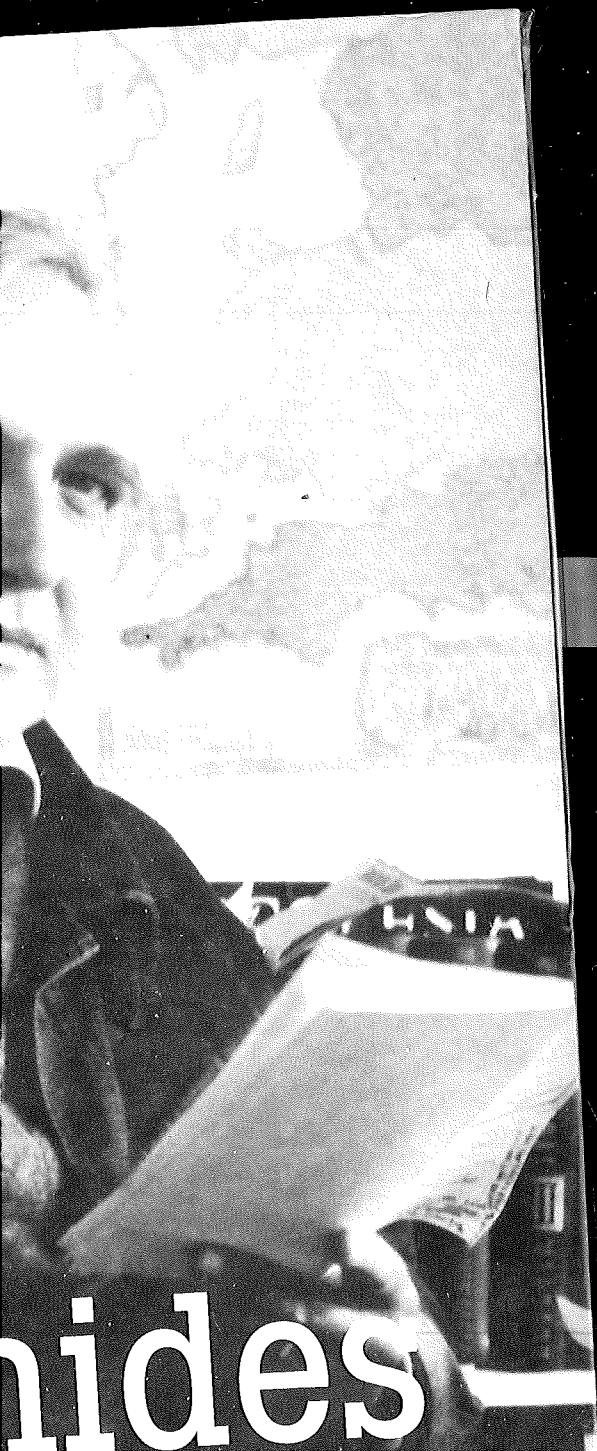
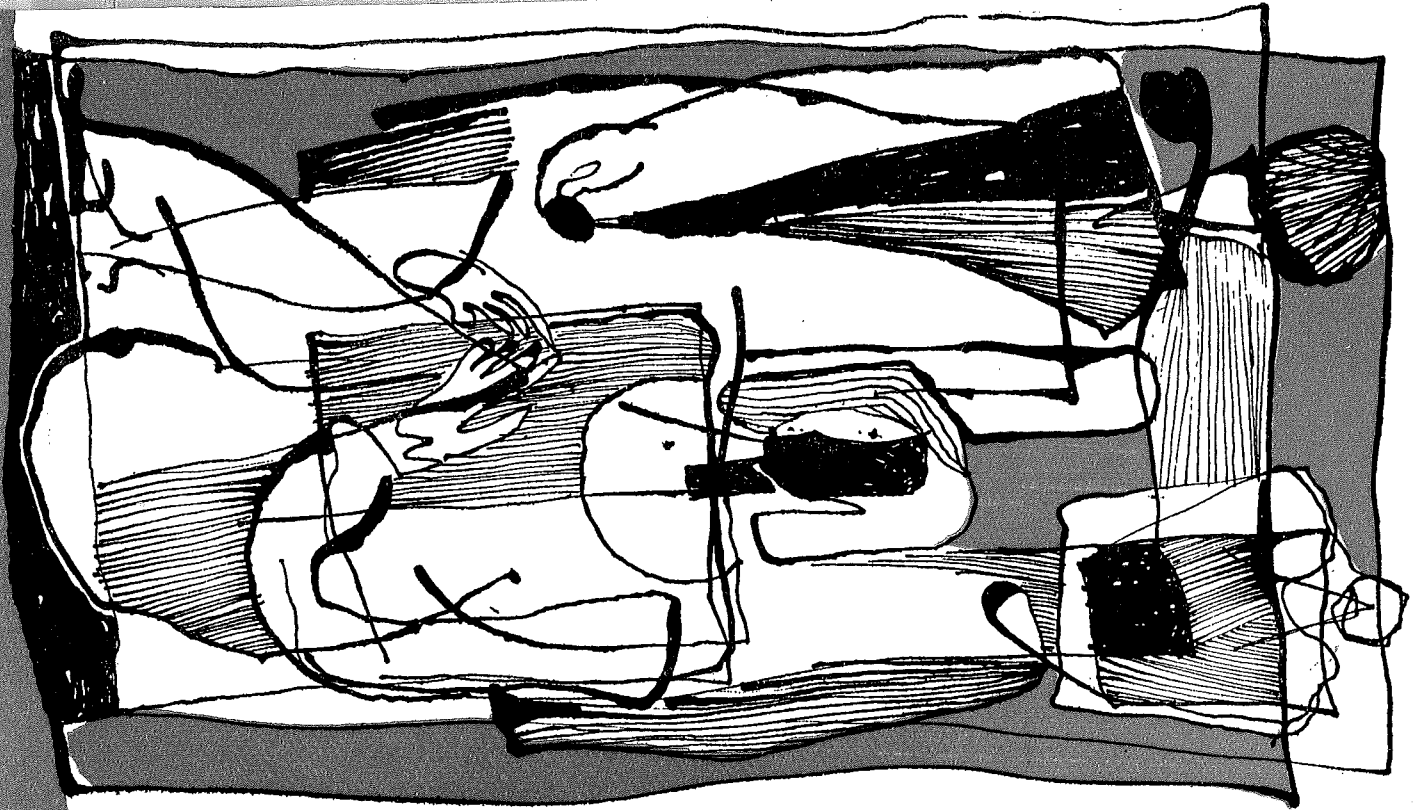

JÁN JOHANIDES

SÚKROMIE

hanides

JÁN JOHANIDES

SÚKROMIE

NEROZHODNÝ

457

GERSON KROJMA
PHILOSOPHY FACULTY
UNIVERSITY OF CALIFORNIA
RIND

8248-64

© Jan Jahanides 1964

I

Občas sa zdá, že rozhodnutie znamená zmenu smeru. Azda. Ale viete, že rozhodnutie nesmeruje k cieľu, pre ktorý ste sa vlastne rozhodli. Chceli ste ísť do nemocnice, i keď ste nemali službu, lebo bola presila chorých a tam vás vždy očakávali. Chceli ste byť i pri porazenom otcovi, žijete s ním sám, viete, že mu stačí k šťastiu aj vaša tichá prítomnosť, no vy ste zriedkakeď doma.

Ale vy ste sa iba nerozhodne prechádzali okolo domu a naraz ste mali pocit, akoby ste obchádzali samého seba. To bolo včera – ako na začiatok.

Priznávate sa, že ste vlastne túžili len po okresnom šťastí. Znamenat', znamená, „byť niečím“ – je pôdorys toho šťastia a jeho základná vlastnosť „byť niečím“, byť uznávaný svojimi známymi, cítiť sa užitočný pre nich a byť im skutočne na osoh, pomáhať im aj ako rozhodca... v sporoch, v rozhodovaní... a mať medzi nimi svoje miesto a pravdu. Vždy ste chceli mať pravdu – v rámci svojho okresu.

Vieru, dcéru správcu pŕy, ste naši vo svojej kúpeľni. Umývadlo vyplnili jej rozpustené vasy. Akoby si ich zmyvala, tak sedela s tvárou na hrane chladného porcelánu, nebol zrosený vodou, iba odraz plynového potrubia pretínal zrkadlo, kým nevstúpili do neho i vaše oči.

Mali ste odvalu poradiť ľuďom, tým úpenlivým tváram, veď boli poväčšine všetci iba z vášho okresu, ktorý nezávisí od okresu vášho mestečka, a ak ste premyšľali o svojich radách, nazývali ste ich pomocou blížnym – v medziach možností.

V to jesenné popoludnie s čírym vzduchom, keď boli hory na dosah, zreteľné a presné ako v ďalekohľade, ste pozorne zdvihli Vierinu hlavu. Poddávala sa zľahučka vášmu rozochvenému pohybu... spomínate si? Vždy sa vám zdalo, ako keby mala nalomené hrdlo, to pre tú krehkosť. A vtedy ste ju objali okolo pliec. Hlava jej klesla nabok, a vy ste mali dojem, akoby sa dívala i po smrti ponad ľavú kľúčnu kosť a cez ten biely sveter na tlkot svojho srdca, na nedomykavosť jeho chlopní; skromný štvorc svetla vám ležal pri nohách a dnu v kúpeľni bolo celkom tak, ako keby len pred chvíľou odišla od vás vaša chudá matka. Pamätáte sa? Potom ste ju už nikdy, nikdy nevideli. Odišla tak naraz ako Vieru. Záclony, zvlnené vetrom, hádzali slabé tóne na Vierin obličaj a tá chvíľa s ňou, zdá sa, patrila tiež k času, v ktorom ste túžili po okresnom šťastí.

Sám viete, prečo ste k svojej túže uplatniť sa a byť šťastný pripojili mimochodom to "... okresná, okresné", spravili ste to vedome, uvedomovali ste si, že pôsobíte a vôbec môžete pôsobiť iba v svojom okrese, ktorý nebol a nie je závislý od okresu vášho mesta, no určuje ho okres vášho odboru, okres va-

šich skúseností, mohli ste jednať len s ľuďmi, ktorí vstúpili do vášho okresu. Každý má svoj okres, ale vy ste si boli vedomý, že ho máte, hádam i preto sa vám zdal malý, cítili ste jeho malosť, no i tak ste ho chceli mať, azda celá Európa sa delila podľa vás na okresy, v ktorých vládnu a učia žiť svojim príkladom „istí silní jednotlivci“, čo si zaslúžia – znamenať! Znamenať preto, lebo sa vám vaše vlastné dojmy a uzávery z nich pozdávali užitočnejšie a ušľachtilejšie ako pravdy iných?

Začiatok bol prostý ako náhodný styk s plecom neznámeho pri vystupovaní z vlaku, šli ste telefonovať na detské oddelenie, lebo vás telefón opravovali, kolegyňa vám predstavila svoju známu, ktorá sa volala Vieru, a vy ste hľadali číslo inštalátora (zabudli ste tam zaskočiť ráno, hoci je vlastne vašim susedom). Ako obvyčajne, slovo dalo slovo – zahovorili ste sa, a nappokon ste obidve pozvali na kávu. Rozhovor bol všedný, spomínala sa úprava námestia podľa návrhu miestneho architekta, plán úprav ležal vo výklade kníhkupectva už dva týždne a obyvatelia radi postáli pred ním. Druhú stretnutie s Vierou, to bola tiež len náhoda. Vošli ste do kaviarne kúpiť si cigarety, sedela pred prázdnu vázou, osamelá čakala na večeru a vy ste si prisadli k nej. Netušili ste, že budete pre ňu len plynom v potrubí, ktorý raz vdýchne, pocítili ste, že sa nudi, chceli ste ju rozptýliť, a dozvedeli ste sa smutný príbeh ženy medzi stenami daňového úradu, kuchynkou a ulicou, dláždenou mačacími hlavami; neustále opakovala slová „viete“ a „potom“, jej nekonečné rozprávanie vás začínalo unavovať, mali ste dojem, akoby ste hľadali už celú večnosť na ten roh múru s vývesným štítom, ktorý vidno z kaviarne. Hádam by ste

si ani neboli všimli jeho jednotvárnosti nebyť Vieri. Vravela vám, ako sedáva s matkou pri stole, mliečky, bez jediného slova, dlho do noci. Prezradila vám, že niekedy, tak z času na čas, sa jej matka rozčúli, začne nadávať, vyhadzuje ju z domu a ona ide večerať — do mesta.

Spýtali ste sa na príčinu hnevu, odvetila vám, že nieve. Opýtali ste o zátku, vyzvedali ste sa v domienke, že vám hádam nechce prazradiť dôvod, ale ona vás prekvapila ubezpečením: — Sama som sa nikdy nespýtala, prečo sa na mňa hnevá.

— . . . a otec? — opýtali ste sa. — Ten je stále na plie. . . . — To bolo všetko. Premýšľali ste nad ňou, keď ste sa večer kúpali v tej istej kúpeľni, v ktorej sa neskôr pre vás trávila, dochádzali ste k presvedčeniu, že jej „osobnosť“ nie je „rozviatá“. Mydlo vám vyklzlo z rúk pri myšlienke „. . . človek musí zakrpať v takom prostredí“. Uvažovali ste o nej: „Možno ani nevie, či je šťastná alebo nešťastná. . . . ako môže tak žiť, čo vlastne chce v živote. . . .“ Vaša snaha „urobiť z nej racionalistu“ bola úspešná, „rozšírovali ste jej duševný obzor“, a nijako ste sa neuchádzali o jej priazeň, chceli ste jej byť iba nezištným priateľom, spoločníkom a radcom. Ale istého večera sa vám prihovorela vašimi vlastnými slovami. Jej príhovor bol vlastne úprimným vyznaním lásky a obdivu, zarazila vás jej bezprostrednosť, po ktorej ste tak túžili u ľudí, a mali ste pocit, akoby ste počuli zlý, uštipačný vtíp o sebe. Viera sa k vám vôbec obracala s myšlienkami, ktoré boli pre vás prízračné. Ponižovalo vás to. Prečo? Cítili ste sa teda predsa „vyššie“ ako vaša „žiacka“? Nedá sa povedať, že by vaša odpoveď bola neúprimná alebo hádam pokrytecká, hovorili ste pravdu, vysvetľovali ste

jej skoro do rána, že sa nechcete ženit, usítovali ste ju, že si nevezmete ani ju ani nijakú inú. Presvedčovali ste ju, že to nie je „východisko“. Namietala: „. . . ale veď si mi povedal, keby sa aspoň dvaja vedeli pochopiť. . . .!“ Mlčali ste, Viera sa rozplakala. A vy ste mali dojem, akoby ste jej boli niečo sľubovali po celú zimu i jar, niečo, čo teraz nechcete splniť. „Ale veď som jej nič nesľúbil,“ opakovali ste si, „čo s ňou vlastne mám?“ A tu ste sa pristihli pri svojej „okresnosti“. Len poťiaľ siahal váš okres. Ale Viera je mŕtva, zomrela vo vašej kúpeľni a azda by sa to nebolo stalo, keby vás neboli odovdali k operácii. Nechali ste ju v svojom byte a povedali ste jej, aby o „všetkom ešte pouvažovala“, kým sa vrátite. Viera je mŕtva a váš príbeh s ňou, ktorý by sa vám zdal taký banálny, keby vám ho kosi rozprával, otriasol vašou sebadôverou.

Neskoršie ste si postavili maličkú chatku za mestom v horách, zvonku dosť nevzhľadnú, ale čo na tom, veď ste ju zleпали vlastnými rukami bez cudzej pomoci. A ani ste sa nepokúsili zviešť v nej svoju „inú“ známu, ako je zvykom u majiteľov súkromných weekendov, ktorí majú auto a pozývajú si dámu. Nepokúsili ste sa, nie preto, že by sa vám nepáčila alebo že by ste sa hádam nepáčili vy jej. Nezvedli ste ju pre svoj osobný smútok z úspechov u žien. Viera bola mŕtva a vy ste už nechceli „zasahovať do cudzích osudov“. Nedívaté sa do zrkadla ani pri holení, pozorujete ťah britvy len spod spustených viečok tak, ako keď hľadíte do šera izby, rozospatý, zabudovaný telefónom. Obávajú sa pozrieť a pozerat' si do očí, aby ste nezazreli vrásky okolo nich. . . . aby

ste v nich nevideli otázku: „Ako ďalej?“, lebo sa strachujete, že sa tak dívate i na pacientov?

No pocítili ste už i strach. Raz ste sa zahľadeli na svoju fotografiu a báli ste sa priestoru, ktorý tak poznáte, priestoru, ktorý je medzi vaším dnešným náhlením do nemocnice a vašou pohročnou hlavou na fotografii, čo vám visí nad stolom. Pohľad na fotografiu vám len zopakoval každodenné náhlenie a vy ste sa hneď sústreďovali na nejaký pohyb, aby ste naň zabudli, aby ste vôbec zabudli. Konali ste, akoby ste vedeli, ako ďalej. Konali ste, akoby ste nevedeli, ako ďalej. Vykonávali ste svoje povolanie lekára. Liečili ste nie preto, že by ste v tom videli východisko, „spasenie“, ako sa vraví, nie pre peniaze alebo posmrtný život, v ktorý neveríte, liečili ste preto, že ste nerobili nič iné, preto, že ste to kedysi študovali, kedysi, keď ste ešte neuvažovali, čo vlastne chcete. Hoci ste rozprávali, že to všetko nemá význam a zmysel, hoci ste neverili v medicínu, pracovali ste neúnavne, akoby ste sa pokúšali byť typom ideálneho lekára, o ktorom si zároveň myslíte, že nemôže existovať. Azda by kosi poznamenal, kosi, kto má rád „presné rozostavenie“, že ste boli plus i mínus. V skutočnosti ste neboli ani presné plus ani mínus. Hľadali ste boli priestorom medzi jedným i druhým, ale nemusi to byť pravda, je to iba predstava, že by to mohlo byť i tak, predstava, na ktorej sa dá tak isto zasmiať ako brať ju vážne. Hoci ste neverili v nič, verili ste predsa svojou prácou. Nie v svoju prácu, ale svojou prácou, v čo? Mali ste niekedy chvíľky dôvery, napríklad: že liečiť je predsa len oveľa rozumnejšie ako byť pilotom bombardovacieho lietadla, ušachtiljšie ako byť akýmkoľvek pilotom alebo zememeračom. Konečne

myšlienky o užitočnosti by vás neboli znepokojovali, keby ste neboli chceli byť užitočnejší ako všetci ostatní. No vy ste verili, že treba byť užitočný. Tvrdili ste, že človek musí byť užitočný aspoň pre svoj okres, hovorili ste, že v tom je šťastie a poslanie jednotlivca. Ale vždy ste sa nakoniec zarazili pri vlastných rečiach. Užitočnosť lekára – hovorili ste – tá užitočnosť sa mi javí asi tak, ako keď obviažu porazaný palec odsúdencovi na smrť, ktorého majú o pár hodín popraviť. A o deň ste popierali, že by to mohlo byť tak. Ľudia vás počúvali – mali ste medzi nimi svoje miesto. Dobré ráno, dobré ráno, pozdravujú sa a vy kývate klobúkom na rušnej ulici. Hľadali ste v sebe nejaký pevný bod, ale objavili ste ľudí s rôznymi povrchami a názormi. Mali ste na to čas. Dalo by sa povedať, že všetko dobro, ktoré ste skutočne robili, sa javilo predovšetkým vám ako akýsi prepych. Prepych, že si môžete „dovoliť“ byť užitočný priam tak ako kúpiť si látku na oblek. Mohli ste si „dovoliť“ liečiť bezplatne nezamestnaného, darovať lieky, ale cítili ste úzkosť, že vy si to môžete „dovoľovať“, kým iní si môžu dovoľovať len zápas a boj, porážať alebo byť porážaný. Akoby ste dostali so svojím diplomom i právo na okresné šťastie. Na šťastie môcť byť užitočný. Pociť, že „môžem“, ktorý vás sprvu blažil, sa vám neskoršie zhnu-sil. Desili ste sa toho: „ako sme všetci určovaní prostredím a podmienkami“. Vari preto ste tak ne-návideli tie vaše „vášne storočí“. Bola to vaša teória, lepšie povedané, jedna z vašich teórií. Podľa vás sa každý narodí uprostred nejakej „vášne storočia“, a ak by sa aj prvé nenarodil presne uprostred nej, je jej neskorším svedkom, hrdinom alebo obeťou. Európu podľa vás charakterizujú nenápadné i prud-

ké „vášne storoci“, ktoré sa začínali obyčajne „ideou“ a končili viac-menej popieraním tej „idey“. Netvrdili ste, že je to „stopercentne tak“, priznávali ste si, že sa „nevynáťate tak dobre v histórii“, no predsa ste tento názor nezmenili. Niekedy, keď ste sa zišli s prednostom stanice, ktorý má päť semestrov strojného inžinierstva a je vašim susedom, rád ste s ním o tom hovorili. Človek Európy bol podľa vás vždy nejaké zatichnutý do niektorej z „vášni“ podľa toho, či sa narodil v dobe nastolovania kresťanstva, v bojach o investitúru, v renesancii, v tridsaťročnej vojne, vždy ste všetko vymenovali, spomínate si? — Vždy ho do čohosi „zatliali“ — tak ste vraveli o Európanovi. Na „vášne storoci“ doplácajú tí, ktorí im nerozumejú a pochodujú k útku tak isto ako „ideotvorci“. Slovo „ideotvorci“ sa vám zvlášť páčilo, obyčajne ste sa pritom pousmiali, akoby ste stáli nad nimi. No obdivovali ste zároveň všetkých tých činiteľov „vášni storoci“. Nadneseným hlasom ste vyslovovali: „ohromné povahy, ohromné vôle...“ a nadchýnali vás ich knihy, stavby, sochy a obrazy, inšpirované „vášňami“. Neskoršie sa vás obdiv i nadšenie premenili v odpor. Na každý štvorcový centimeter plátna od Leonarda pripadne množstvo mŕtvych, ktorých zabili „ad maiorem dei gloriam“. Touto myšlienkou ste končievali, ak vám chýľili minulosť. Zo storocia na storocie silnejú tieto vaše podľa vás a nútia Európanov, doslovne ich donucujú, tak ste zdôrazňovali, donucujú ich vzdať sa seba. Niekedy ste zas poznamenali žartom, že tie „vášne“ vedú Európana k istému „skroteniu“ — nebbáť sa zabiť. Viete, že ste predsa chceli mať pravdu uprostred okresu, rozprávali ste teda svoje pravdy. — Jedna z rozumných zásad, ak človek vôbec môže spraviť

čo si rozumné — nezbudli ste pripomenúť — je ustúpiť, stať bokom od vášne storocia, nedovoliť jej, aby sa vás zmocnila, „dívajte sa“, ako pokračuje „vášň“, nemišťať sa do nej, iba liečiť nemocných, ale nezamľčať pred nimi svoju „pravdu“. — Márne ste bojovali, chlapci, pretože chcete donekonečna dokazovať nezmyselnosť svojich „ideí“? — Keď nastolili „slovenský štát“ a divili ste sa na pochodujúcich gardistov, poznamenali ste otcovi: — Vyzerá to tak, akoby si tí idioti vážne mysleli, že majú pravdu... — Vtedy ste netušili, že tento svoj názor budete musieť obhajovať verejne. Na klinike bol žid, internista Embler, zvolali tajnú schôdzu, na ktorej ste boli i vy. Hovorilo sa o tom, kto nastúpi na jeho miesto, a internista Čepan presadzoval „ideu“, že jeho súkromnú ordináciu a byt by mal dostať istý: — ... ja ho poznám už dávno, je to mladý chlapec; práve sa oženil, neviem, či poznáte Lukeša z Trenčína, je to jeho rodina, aj sa tak volá. Je to dobrý človek, riadne Slováčisko, budú ho tu mať radi! — Obrátili ste sa a vynadali ste Čepanovi. Povedali ste mu, že hoci si ho vážite ako „žalúdkára“, neznáťate tú jeho „slovenskú malosť“, povedali ste, že, ako sa pamätáte, bol veľkým kamarátom s Emblerom, hoci je sám „riadne Slováčisko“. Spýtal sa vás, či sa zastávajúte „židov“. Odvetili ste mu, že sa zastávate len jeho priateľa. Prestali ste byť sekundárom, nezdálo sa vám na tom, ale keď Embler kráčal v sprievode, v tom pomalom sprievode, a hľadel na vás, nezakývali ste mu. Vlastne chceli ste mu zamávať, zodvihli ste i ruku, ale — akoby na zavolanie — šiel okolo veliteľ gardy, učiteľ katolíckej školy, a azda si myslel, že ste sa mu pozdravili, lebo odpovedal: — ... stráž, pán doktor! — Dobrác-

ky sa usmial, no vy ste sklonili hlavu a zadívali ste sa na ostrihané nechty: učiteľka ste si nevšíмали a zástup vyhnaných pokračoval. Keď ste sa schúlili, udivený tým "... stráž, pán doktor", nemali ste po-
cit, akoby ste sa "zapletali" do "vášne storočia"? Mali ste, lebo ako vám pohľad klesal k nechtom, chceli ste zakričať "... do vídenia, Embleri!" Ale neodvážili ste sa.

Zakrátko sirény oznámili poplach, ale vy ani váš otec neodchádzate do úkrytu. Rukou si ohmatávate tvár, akoby mala predstavovať posledné dobro. Hľa-
díte cez záclony na vyprázdnenú kaviarňu naproti, len tehotná servírka stojí pri širokom okne a tupo pozerá, akoby zmeravela vo viere, že sa ešte stretne s neznámym otcom svojho budúceho dieťaťa.

Hľadíte na prázdnu stoličku a spomínate si na Ivanovu štvorročnú dcérku. Keď ste boli u nich v ne-
delu na obede, našli ste ju nad výkresom. Maľovala. Hrubé neisté čiary s početnými krúžkami mali byť ľudia, a priestor, ktorý delil postavu od postavy, vy-
pĺňala bodkami. Spýtali ste sa, čo znamenajú tie bodky medzi jednotlivými postavami, a ona vám od-
povedala, že to sa panáci rozprávajú. Začudovali ste sa nad detskou predstavivosťou a teraz vám prichádza na um, ako sa zoznámili jej rodičia.
S Ivanom sa poznáte roky, istého sobotňajšieho po-
poludnia ste sa s ním prechádzali po meste. Zrazu vás upozornil a videli ste jeho budúcu ženu, vtedy ešte neznámu študentku na prázdninách. Šla k bu-
dove kina, Ivan vám povedal, že by ste mohli ísť s ním za ňou, pretože ju tu vída už skoro týždeň a má na ňu záľusk. Lístky na populďňajšie pred-
stavenie boli vpredané a Ivanovi sa podarilo po-
zvať ju na plaváreň. Rozhovor s ňou bol sprvu pla-

chy, viazol, no o nejaký čas napísala Ivanovi list, v ktorom mu oznámila, že čaká dieťa. Okamžite sa ho zmocnila myšlienka: to musí ísť preč, nemôžem sa viazať. Tá veta znamenala, že bodky na pa-
pieri... bodky, ktoré mali neskôr vo vedomí jeho dcéry význam ľudských hlasov, nemajú byť nikdy nakreslené. Ale Ivan si nakoniec tú študentku z uč-
teľského ústavu vzal po dovrávaní svojej matky, ktorá sa poznala s jej tetou. Tak sa stal otcom a vy si to pozorne pripomínate, pretože sa rozhodujete, či opustíte vlastného otca. Zaujímá vás totiž, či vás chcel úprimne mať, lebo sa vám zdá, že keby ste poznali vzťah otca k vám vtedy, keď ste existovali len ako možnosť, rozhodovali by ste sa i vzhľadom na to a myslíte si, že by vám to pomohlo. Preglgate slinu a vari to aj zaboľelo v hrdle, akoby ste mali zápal mandlí, ohmatávate si ich rukou, v ústach máte trpkú chuť po tabaku a jazyk cítite ako čosi, čo treba vypluť, čo je opuchnuté, cudzie, zadúšajúce ako vaša úzkosť, vyvierajúca u vás už z púhej možnosti, že príčinou vášho jestovania mohla byť i náhoda, nečakané okolnosti, dôvody, ponorené pre vás navždy v neznámo, a vy ste začínali klíčiť ako ich nechcený, prekvapujúci výsledok, ktorý nemal mať s nimi nič spoločné. Pozeráte na tú stoličku, na prázdnu stoličku proti oknu a sadáte si na ňu unavený, bez síl, zadívali ste sa na zarámovanú fo-
tografiu, ste na nej polročný a pred okamihom ste ju zastierali chrbtom. Aký som bol vtedy... vtedy? Zopakovali ste si posledné dve slovíčka v myšlien-
kach a so zrakom na fotografiu, akoby sa nárazom „vtedy“ o „vtedy“ mala vykresat spomienka. Sklonili ste hlavu a oči ste si zakryli dlaňou. Nevádzate si spomenúť na nič a vonku sa ozvala hládka, akoby

sa lámal krehký ľad, ale ľad neuvára svoje hviezdy v priehlbinách medzi mačacími hlavami, ulice sú nahé uprostred suchého mrazu a domov. To len kroky preborili ticho. A tu sa vám vynára z vedomia obličaj toho laboranta u vás v nemocnici. Žaloval sa vám, že má malý plat a jeho žena čaká dieťa. Čakal na vás v daždi pri „Filler a syn – kancelárske stroje“. Stál na schodíkoch pri dverách predajne a striehol, kedy sa objavíte v bráne nemocnice. Spýtali ste sa ho, prečo si nenašiel príležitosť povedať vám to hore na oddelení, a on hľadel na vás tak prekypene, akoby ste boli blázon. Spozorovali ste, že vaši podriadení robili úzasnú rozdiely vo všetkom, čo sa dotýkalo povolania, a na oddelení sa správajú podľa toho. Vedeli ste, že laborant má už dve deti, a sľúbili ste mu, že sa porozprávate s riaditeľom o jeho plate. Pravda, veľmi ste sa na tej porade nenamáhal, no i tak márne. A keď ste mu oznámili, že nemá nádej, vyzval vás, aby ste mu pomohli. Jeho hlas znel ako rozkaz, hoci sa chvel obavou, a v tvári mal vrúcnu nástojčivosť, díval sa ako modliaci.

Prosil vás, aby ste zakročili, opakoval – spravte to, jeho nepokojné ruky mu nervózne poskakovali po plášti a po operadle stoličky ako splašené myši. Na nich ste videli jeho námahu presvedčiť vás. Boli ste ešte mladý, v laborantových rokoch, preto mal k vám hádam i väčšiu dôveru. Vyjadřili ste sa, že si to ešte rozmyslite, a skutočne ste o tom pozorne premýšľali.

Oddpudzovala vás laborantova zátatost' nemať tretie dieťa, neznašli ste jeho proskkanie. Nech ste si akokoľvek predstavovali jeho nemožný bytík, chorľavú manželku a hlavne ťažkosti so zabezpečením

výživy pre tri deti tak, aby to z nich nik nepocíťoval, predsa ste sa len vyhovárati a nechceli ste mu vyhovieť. Prečo? Báli ste sa prezradenia, súdu? Nie. Nemali ste ani obavu, či sa prípad vydarí, hoci ste s tým nemali skúsenosti. Zdržavala vás len vaša vlastná možnosť spraviť to. Z nej ste mali úzkosť. Z toho, že vo vás videli svojho záchrancu, spasiťela, ktorý im môže pomôcť, čo však sám zavrhuje. A zavrhovali ste to preto, lebo vo vašich vtedajších názoroch to bolo jednou z možností, ktoré znevazujú cenu ľudi. To, že sa človek dá tak ľahko zotrieť pri svojom vzniku, malo vo vašom vedomí chuť vraždy a vy ste nechceli byť podporovateľom názoru, že zabíjate ľudského zárodka nie je vražda, hoci vás premáhalo presvedčenie, že to vražda skutočne a naozaj nie je. Desila vás predstava, že ľudia môžu zneškodniť niečo, z čoho vyrástli sami, a v tom váhani ste raz zavolali laboranta. Bol šťastný, Azda si myslel, že ste si to rozmysleli, lebo sa vec ťahala už týždeň, no vy ste sa spýtali, prečo chce mať tie dve deti. Ponúkol vás cigaretou, vzali ste si a prišlo vám na um, že to spravil len preto, aby získal čas pri zhradávaní zápaliek, čas na vymyslenie nejakej frázy. Ale on odpovedal, že hovoriť o tom je veľmi ťažké. Vy ste však naliehali. Sprvu začal len o tom, aby ste sa zmlievali, že vám bude zaviazaný, hádam sa mu pozdávalo, že vaša otázka je len prejavom akexi záľuby, ktorú on nechápe, a že váš rozhovor s ním je už vlastne prvým krokom k prerušeniu tehotenstva jeho ženy, lebo stihol spomenúť marhule, ktoré pošle jeho sestra z Cífera, a k vlastnej otázke poznamenal asi toľko, že predsa viete, ako prídu deti, že sa človek ani nenazdá, a už sú starosti. – Teda neviete, prečo ste mali tie deti, – spýtali ste

sa a zháňali ste cigaretu o sklené ťažidlo, keď on odvetil, že: — Viete, ako je to. — Zmlkli ste a po chvíli ste sa opäť spýtali, či ich má rád. Privedčil. — Deti má každý rád, kým sú deťmi, — zasepkal. — Ako mám tomu rozumieť? — opýtali ste sa. A on pokračoval, že deti máme zvyčajne radi. Povedali ste, že z toho bude dieťa ako ostatné a bude ho mať teda tiež rád. — Nie, nechcem... tak sme už o tom hovorili so ženou, — vravel, nepotlačili ste úsmev a spýtali ste sa, akým právom sa nemá narodiť to tretie, keď sa tie dve narodili... napokon ste sa rozčúlili a vynadali ste mu, povedali ste, že hoci nevie, prečo žije, sám zapríčinil život dvom deťom, ktorým asi nikdy nepovie, prečo majú žiť, a teraz zas naopak, tak isto nezmyselne nechce mať tretie. Kričali ste na neho, povedali ste, že nelenže nevie, či chce mať tie predchádzajúce, ale že nevie ani to, čo robí. Odpovedal vám napodiv pokojne: — Vždy som si myslel, že neviete chápať ľudí. — A u riaditeľa ste sa dozvedeli, že žaloval na vás, udanie pre počúvanie moskovského rozhlasu. No vy ste pátrali, ako sa to skončí, a dozvedeli ste sa, že mu pomohla anjelickáarka. To vás postavilo pred otázku, či ste vlastne konali v zmysle svojej predstavy dobra. Laborantova žena zomrela. Som vinný?, spýtali ste sa, keď vám laborant povedal, že vy ste na príčine. Dostal ste si na to neodpovedali a táto otázka sa vám práve vnucuje na riešenie, no vy túžite zistiť, či náhodou aj váš zrod nepredchádzal podobný vzťah vášho otca k vám. Je to správanie pripomínajúce Ivana a laboranta; usilujete sa porovnávať svoju doterajšiu skúsenosť so svojím otcom, s možnosťou, či by sa mohol zachovať vtedy ako tí dvaja. Na obede pri hovädzom

vývare ste ešte nad tým nepremýšľali, nevedeli ste, že sa budete musieť rozhodovať medzi tým, či máte právo opustiť otca, alebo je vaša povinnosťou od neho odísť, hoci toto rozhodovanie sa už pre vás pripravovalo. Februárový deň sa už chytil k večeru, keď vaše úvahy nadobudli určitejší zmysel. Stáli ste v obchode a cítili ste na sebe prenikavé hnedozelené oči tej starej. — A ako sa rozhodnete? — spýtala sa po chvíli obojstranného mlčania, ale hlasom prezrádzala zmenu v svojej nálade. Bola v ňom obava o možnosť predaja, ktorú ste spôsobili vy sami svojou nerozhodnosťou vyjsť von alebo ešte čakať — nesúvisela s fajkami, hoci ste hľadeli na ne ako zákazník a fajky boli staručké, ich lesk zašiel vlhkom a dusnou potuchlinou, čo tam vládne. Zamrmľali ste, že neviete, potom ste povedali výrazne — otec chcel porcelánovú — a ona pozrela na porcelánovú fajku, vloženu pred vami pod puknutým sklom.

Tušila, že ju nevezmete a vyhovárate sa, lebo ste sa divili práve na ňu. A tu ste si uvedomili, že ste povedali nezmysel, lebo porcelánová fajka je priamo pred vami. Starena bola zošlá, v mužskom poplátanom kabáte, popolavej tváre a chrbát mala vďutý ako hrb. V prítní skliepku buďla dojem, že sa narodila zo zaprášených sien. Chceli, aby sa narodila? Nechceli ste kúpiť nijakú fajku, ale vošli ste sem v horúčkovitom strachu pred mužom, ktorý vás sledoval z nemocnice cez námestie až po tie dvere obchodníka. Vošli ste a starena sa vás opýtala, čo si prajete. Prečo ste vkročili práve do tohto obchodníka? Preto, že vyberanie fajky tvá o čosi dlhšie než kupovanie cigariet alebo mydla? Ale vy ste na to nemysleli, nevládali ste už pokračovať v ceste po

Svätoplukovej ulici, prenasledovaný cudzími očami. Obávali ste sa, že ten muž je z ÚŠB, cítili ste sa hneď podriáždzený. Vzápätí ste si spomínali, či ste niekde niečo nepovedali – vaše správanie, vaše nenápadné správanie lekára chirurgického oddelenia sa vám razom zdalo pozorlivé. Doľahol na vás bezdôvodný pocit viny. Prečo má človek pocit viny, i keď to, čo spravil, on sám nijako nepovažuje za prečin? Premýšľali ste už nad tým. A ten pocit vás pristihol. Vkročili ste teda dnu, neuvažovali ste, čo kúpite, lebo to bola príležitosť prerušiť vlastnú chôdzu, spraviť niečo, o čom viete, že to môžete, niečo podvedomé – presvedčiť sa o sebe, o samom sebe, o tom, či sme slobodní. Lebo viete, že človek najprv dostáva len myšlienky vážna, až potom sa jeho žalár stáva skutočným. Rozoberali ste kedysi tieto pocity, zaujímali vás a prišli ste na to, že ľudia viac-menej pomáhajú tým, ktorí z nich chcú spraviť previnilcov, a ich pomoc samým väzňom a budúcim sudcom je práve v tom nezmyselnom strachu a podriáždení, ktoré sa objaví u každého, len čo mu niekto povie, že sa previnil. Vedť sám ste viac ráz zistili, že logická súdnosť je často ochromovaná výrokom – ste vinný – pretože obvinený začne vymýšľať dôvody, obhajobu, vykúca sa, čím len potvrdzuje, že keby spravil to, z čoho ho obviňujú, bol by skutočne vinný. No a potom záleží len na obratnosti a dôvitivosti sudcov, ktorí dokazujú, že to, čo teda uznávajú za možný zločin a previnenie, že toho ste sa práve dopustili vy. Ak ste uznali, že to a to je vina, je pravdepodobné, že si po čase priznáte aj to, že ste vinný. Premýšľali ste o tom celé hodiny, pretože ste chodievali do okresnej väznice ako lekár. A tam pri pulte ste mohli povedať: Cigarety! Zapla-

tili by ste a boli by ste vychádzali v úzkostnom úzase, že ten obrad kupovania trval pol minúty, hoci sa vám zdal vždy taký unavujúci a zdĺhavý. Ale vy ste sa spýtali na fajku, lebo prvá vec, ktorú ste tam zazreli, bola veľikánska drevená fajka, reklama s nápisom „gentleman's pipe“. A ako ste ju uvideli, ozvalo sa vo vás čosi. Ako kedysi – pred rokmi; niečo, ako keď ste sa dívali na hračku.

Napokon ste kúpili porcelánovú fajku. Zaujímavé. Spôsobil to azda ten váš strach, že ste si tak podrobne zapamätali každú maličkosť, akúkoľvek haburburdu tamdnu v obchode? Obyčajne pozabudnete i na to, kto vás vlastne obslúžil, či to bola žena alebo... hádam je to u vás po prvý raz, čo si spomínate na takú hlúposť, ako je zatvárací špendlík, ktorý pre čosi vycíňoval z pootvorenej zápalkovej škatuľky. Ležala na pulte pri malej oranžovej drevenej debničke s nápisom Riz-abadie. Mali ste pocit, že ste tej starenej spôsobili radosť kúpou fajky, asi ich nik nechcel a ona sa tvárila šťastne, akoby ste ju tým do niečoho povzbudili, tak sa vám zdá.

Jej úsmev, starenin úsmev odhalil razom dušu tej hnisajúcej kutice. Bola vysvietená pokorou, kým vy ste v tom okamihu pocítili akýsi neznámy pevný bod v sebe, čosi, o čo sa dá oprieť, nepátrali ste, čo je to vo vašom vnútri, ale vyšli ste naraz upokojení.

Na ulici vás už čakal ten chlap. A ako ste sa naň pozorne poďívali, pochopili ste, že mohol ísť len za vami a vyčkávať len vás. Vydali na neho zatykač. Je to Rókoň, váš známy, Igor, bývalý poručík, ktorý zbehol, keď ho odvelili na južný front, komunistu, pôsobí v ilegálite. Zistili ste, že jeho husté čierne obočie, čo sa mu zrástlo nad koreňom nosa a bolo preňho také charakteristické, je pozorne zosťrihané

a odfarbené. Tak isto ako vlny, sú ľanovo plavé a prikrýva ich široký čierny klobúk, aký nosia duchovní. Vyzeral ako kaplán v tých okuliaroch; dnes nechcel lieky. Kráčali ste s ním cez prázdny most, akoby ste šli k tomu nemeckému strážnemu, ktorý stál pred krížom, pretože z navršenej hliny mal najlepší výhľad, a vy ste už vedeli, že sa budete musieť rozhodnúť len medzi otcom a partizánmi. Pár metrov od vojaka ste upozornili Igora, že si vás stráži všíma, ale on odvetil, že je to predsa jeho povinnosť, a hneď ste si uvedomili, že má kňazský golier, hoci ste naň hľadeli i predtým.

S Igorom ste presedeli hodiny vo vášnivých sporoch. Pokladal vás za individualistu. Videli ste umierať rôznych ľudí v nemocniciach a divali ste sa na ich krv, tá krv bola rovnaká a bolesť, ktorú ste pozorovali okolo seba, vás hnala robiť si zápisky. Chceli ste napísať čosi ako „Príručka proti prílišnému utpeniu v živote“, príručka pre ľudí osamotených, pre tých, ktorí sa chcú učiť žiť na vlastnú päsť. A v komunizme ste videli predovšetkým veť o bratstve utlačaných, o rovnosti, ktorá znovu spojí ľudí a vytvorí harmonické vzťahy. A keď ste čítali Igorovi z tej „príručky“, červenali ste sa a poznamenávali ste — to sú len také hlúposti, vieš, človek píše večer o tom, čo ho vo dne trápi. Nie, neboli to hlúposti pre vás a Igor vám hovoril, že takí ako vy nikdy nezmenia svet, naopak, budú v ňom umierať opustení, nahnevani na všetkých, urazení, nedôverujúci ničomu a nikomu, preli ste sa s ním, tvrdili ste, že krv volá po krvi. V komunistoch ste chceli vidieť len hrdinov, ktorí víťazia práve tým, že spievajú hymnu o bratstve a idú v ústrety nabíjym puškám. Tvrdili ste, že sú veľkí svojou odvahou nastá-

vovať hruď olovu vo viere, že odporcovia si musia uvedomiť po prvých výstreloch do nich, že nie sú zástancami civilizácie. Igor vám odporoval, hovoril, že práve v tom tkvie zmysel vášho názoru. Vysvetľoval vám, že vládnúce triedy si nedajú nikdy vyrvať moc z rúk bez boja a že váš názor — mravná obeť ako sila — je, naopak, veľmi nebezpečným názorom. Neskoršie ste vyznávali názory, že revolúcia je predsa len nevyhnutnosť, ale je viac ako isté, že aj keď ste sa akokoľvek usilovali podporovať „ponížených“, ako ste ich niekedy nazývali ovplyvnený Dostojevským, a nebrali ste od nich v súkromných ordinačných hodinách ani koruny, predsa len — keby vám bol niekto položil pušku do rúk a povedal, že keď začnete i vy, bude víťazstvo zaručené, predsa by ste len nevedeli namieriť pušku na nikoho. Revolúcia, krviprelievania sa vo vás nejasne stotožňovalo s „hrubou prácou“, ktorá by sa mala konať, pretože ju treba vykonať, ale sami by ste sa chceli na nej podieľať iba ako lekár, nepovedali ste si to síce tak presne a ohraničene, ale... to a le...! cítili ste to. Keď prichádzal Igor z hôr s nasadením života po lieky, zásobovali ste ho, napísali ste mu podrobne, ako s čím zaobchádzať, mali ste pocit pomáňajúceho. Ale dnes prišiel a odvolával sa už nie na povstanie a revolúciu, s ktorou ste si ešte neboli a nie ste si na čistom, ale dovoľoval sa len vašich názorov, žiadal, aby ste sa teda stali ich uskutočňovateľom. Bolo v tom povedané nepriamo: revolúciu nechaj nám, ty to nechápeš, ale môžeš nám pomôcť ako lekár, čo si považoval za prirodzené. Keď hovoril: — Hore je nevyhnutný doktor, lebo väčšina leží... — a opisoval vám stav jednotky, ranených a chorých z prechladnutia i vyčerpania, po-